

جایگاه حقوق بشر با نگاهی به شورای حقوق بشر

محمد تقی قراچورلو - حسن عبدالله زاده سنگرودی - هانی طلایی

چکیده

از قرن پیش موضوع حقوق بشر به عنوان یکی از اولویت‌های اساسی سازمان ملل محسوب می‌شود و نقش مهمی را در فرهنگ و ادبیات جوامع مختلف ایفا می‌کند. دولت‌ها به عنوان مخاطبان اصلی حقوق موظف به همکاری و تلاش در راستای ارتقاء آن می‌باشند. شورای حقوق بشر یکی از ارکان اصلی سازمان ملل است. برخلاف کمیسیون حقوق بشر که یک رکن فرعی شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل محسوب می‌شد، شورای حقوق بشر تبدیل به یکی از ارکان مجمع عمومی سازمان ملل گردید. یکی از تمایزات شورای حقوق بشر با کمیسیون حقوق بشر ویژگی حقوقی می‌باشد. شورا با هدف دفاع از حقوق بشر تشکیل گردید. در این زمینه هرچند نسبت به کمیسیون حقوق بشر کارآمدتر بوده، ولی نهایتاً با نگرش سیاسی خود پیرامون برخی موضوعات شورا

نتوانسته به غایت اصلی خویش که حمایت از حقوق بشر است، برسد. در این مقاله سعی شده است که جایگاه حقوق بشر با نگاهی به شورای حقوق بشر را بیان نماییم.

کلیدواژه

حقوق بشر، شورای حقوق بشر، سازمان ملل، ایران، عربستان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

حقوق بشر معاصر گفتمانی است که در درون خود گفتمان‌های فرعی دیگری را جای داده است. بی تردید می‌توان ادعا کرد مفاهیمی چون حیثیت انسانی، حق، آزادی، برابری و عدالت چنان ریشه گرفته‌اند که هر کدام در جای خود گفتمان پرنفوذی را در عرصه معارف انسانی تشکیل می‌دهد. (سیدمحمد قاری فاطمی، ۱۳۹۰: ۲۷) موضوع حقوق بشر و توجه به کرامت و حیثیت ذاتی همه انسان‌ها یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد توجه حقوق بین‌الملل در جهان امروز است. اعتقاد به وجود یک رشته حقوق طبیعی و اولیه برای تمامی انسان‌ها صرف نظر از نژاد، زبان، رنگ، جنسیت و مواردی از این دست، امروزه حد و مرزهای ملی را در نوردیده و به صورت قواعد فراگیر جهانی جلوه‌گر شده است. حقوق بشر در کنار توسعه اقتصادی و امنیت محورهای اصلی توسعه یافتگی دولت‌ها به شمار می‌روند. در جهان امروز دولت‌هایی در صحنه بین‌المللی نفوذ بیشتری دارند که به لحاظ موازین حقوق بشری کارنامه درخشان از خود ارائه دهند. سیر تاریخی تحولات هنجاری و ساختاری حقوق بشر همواره تغییرات و تحولات بسیاری را نشان داده است.

در هر صورت، حقوق بشر موجب تقویت بنیان‌های نظری جهان‌شمول شده است و روندهای جهانی شدن نیز در راستای روند جهانی شدن ارتباطات قرار دارد که در این گستره، افکار عمومی جهان نقش به‌سزایی ایفا می‌کنند و دولت‌ها نمی‌توانند در این عرصه بیش از حد بر امر دولت محوری تأکید نمایند. با در نظر گرفتن مؤلفه‌های حاکمیت دولت محور و موانعی پیش روی آن روشن است که این موانع اگرچه به طور کلی قابل رفع نیستند، اما قابل

تعدیل می‌نمایند. این تعدیل پس از جنگ جهانی دوم و از زمان تدوین منشور ملل متحد آغاز گردید. در واقع منشور ملل متحد سازوکارها و نهادهایی را در راستای پایان بخشیدن به فجایع ضدبشری و حفظ، حمایت، ترویج و ارتقای حقوق بشر ایجاد نمود. (طاهری، ۱۳۸۵: ۱۸)

شورای حقوق بشر یکی از جدی‌ترین نهادهای سازمان ملل در راستای ارتقاء جایگاه حقوق بشر در سال‌های آغازین هزاره سوم (۲۰۰۶) به عنوان جانشین کمیسیون حقوق بشر شده است. شورا از شفافیت و اختیارات بیشتر برخوردار است و در واقع نوعی ارتقاء در درک جهان‌شمولی حقوق بشری محسوب می‌شود. (شیخی، ۱۳۸۹: ۱۴۰)

فرضیه

کشورهای قدرتمند با استفاده از مفهوم حقوق بشر از آن سوءاستفاده می‌کنند و حقوق بشر نزد آنها ابزاری برای تحقق اهداف و سیاست خارجی است.

روش تحقیق

این مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی بوده که به روش مطالعه کتابخانه‌ای صورت گرفته است، تمرکز اصلی این بحث بر روی پیدا نمودن پاسخ برای سؤالات مطرح شده از طریق ادبیات موضوع و تجارب است.

۱. کمیسیون حقوق بشر و دلایل شکست آن

شاید بتوان گفت مهم‌ترین ارگان اجرایی و نظارتی حقوق بشر سازمان ملل، کمیسیون حقوق بشر بود که بر اساس ماده ۶۸ منشور ملل متحد و طبق قطعنامه شماره ۵ مورخ ۱۹۴۶، شورای اقتصادی و اجتماعی تأسیس شد و در سال‌های اخیر با تشکیل گروه‌های کاری مختلف و ایجاد سیستم گزارشگری

شامل گزارشگران موضوعی، گزارشگران کشوری و صدور قطعنامه‌های متعدد جنبه‌های مختلف موضوعات حقوق بشری و وضعیت آنها در کشورهای مختلف مورد بررسی قرار می‌داد. (مهرپرور، ۱۳۸۹: ۳۳)

فعالیت‌های کمیسیون را می‌توان به سه دوره تقسیم نمود:

الف. از ۱۹۴۷ تا ۱۹۶۶ کمیسیون به تدوین استانداردهای حقوق بشر در قالب کنوانسیون‌هایی پرداخت مانند: کنوانسیون‌های حقوق مدنی، سیاسی و نیز حقوق فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی.

ب. در دوره دوم از ۱۹۶۷ کمیسیون به بررسی نقض حقوق بشر در کشورهای جهان پرداخت. (برای انجام این کار کمیسیون اقدام به ایجاد گزارش‌های موضوعی و نیز گروه‌های کاری نمود.)

پ. در دوره سوم از ۱۹۹۰ کمیسیون اقدام به ارائه خدمات مشاوره‌ای و فنی به کشورهای جهان در مسائل حقوق بشر نمود و نیز تأکید بر ارتقای حقوق فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و همچنین حق توسعه و برخورداری از استانداردهای اولیه زندگی نمود. (رستمی، ۱۳۸۶: ۵۳)

کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد به عنوان رکن فرعی شورای اقتصادی و اجتماعی در سال‌های اولیه ایجاد سازمان ملل متحد به وجود آمد و وظیفه اصلی حفظ، حمایت و ترویج حقوق بشر به عهده این نهاد گذارده شد. این کمیسیون حدود شصت سال به فعالیت خود ادامه داد و در طی این سال‌ها در زمینه اعتلای حقوق بشر انجام وظیفه نمود. بیست سال اول عمر این نهاد صرف استانداردسازی حقوق بشر گردید که نقطه عطف آن اعلامیه جهانی حقوق بشر است. کمیسیون حقوق بشر، کمیسیون‌های فرعی دیگری را

نیز ایجاد کرد که به نوعی بر نقض حقوق بشر نظارت می‌کنند. با وجود نقاط قوت و عملکرد مثبت این نهاد به خصوص در حوزه ناکارآمد معرفی شد. از جمله انتقادات وارد عبارت بودند از: اختلافات سیاسی و ایدئولوژیک، عدم تخصص، برخورد دوگانه، مسئله عضویت، ضعف قوانین و سیاست‌زدگی و ضعف بودجه، لذا در راستای برنامه اصلاح ساختار سازمان ملل متحد، اصلاح این نهاد و یا انحلال آن مورد بررسی قرار گرفت. (اخوان، ۱۳۹۴)

یکی از علل مهم انحلال کمیسیون حقوق بشر را کوفی عنان چنین بیان می‌کند: «کمیسیون حقوق بشر از مسیر خود منحرف و بسیار سیاسی شده بود. این نهاد به مجمعی تبدیل شده بود که در آن ناقضان حقوق بشر با توطئه بر کار یکدیگر سرپوش می‌گذاشتند. کمیسیون برای انجام وظیفه محوله بسیار کوچک می‌نمود؛ چرا که نیاز به نهادی بود که بتواند احترام به حقوق بشر را در سراسر جهان ارتقاء و گسترش دهد.» (بیگزاده، ۱۳۹۴: ۶۴۹)

پیشنهاد دبیرکل سازمان ملل تشکیل شورایی کوچک‌تر با جلساتی دائمی و در طول سال و شرایط دشوارتر برای عضویت بود. در گزارش دبیرکل به مجمع عمومی آمده بود که کمیسیون ۵۳ عضوی حقوق بشر دیگر جوابگوی نیازهای حقوق بشری امروز دنیا نیست و به دلیل رفتارها و سیاست‌های بعضی کشورها اعتبار خود را از دست داده است، بنابراین شورایی کوچک‌تر با ۴۷ عضو جایگزین کمیسیون قبلی گردید. آنچه کوفی عنان پیشنهاد کرده بود، در مذاکرات مجمع عمومی سازمان ملل با تغییراتی روبه‌رو شد و برخی شرایط آن اندکی ملایم‌تر گردید. سرانجام در روز ۱۵ مارس ۲۰۰۶ (۸۴/۱۲/۲۴) این قطعنامه با ۱۷۰ رأی مثبت، ۴ رأی منفی و ۳ رأی ممتنع اعضای مجمع عمومی سازمان

ملل تشکیل این شورا به تصویب رسید. طبق آنچه به عنوان مصوبه مجمع عمومی مورد تصویب قرار گرفت، اعضای منتخب شورای جدید حقوق بشر باید بالاترین استاندارد را در ارتقاء و حفاظت از موضوعات حقوق بشری داشته و به طور کل با این شورا همکاری کرده باشند. (سلیمانی، ۱۳۸۹)

در مارس ۲۰۰۵، کوفی عنان دبیرکل سازمان ملل در گزارشی به مجمع عمومی پیشنهاداتی را برای اصلاح سازوکار سازمان ملل ارائه کرد. مهم‌ترین رکن این گزارش پیشنهاد تشکیل نهادی به نام شورای حقوق بشر به عنوان جایگزینی برای کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل بود. هدف کلی پیشنهاد اصلاح سازمان ملل هماهنگ کردن این سازمان با اهداف قرن ۲۱ اعلام شده بود. تغییر شکل نهاد حقوق بشری این سازمان هم همین هدف را دنبال می‌کرد. کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل چارچوب همگانی و جهانی حقوق بشر برای جامعه جهانی بود و قوانین و پیمان‌های حقوق بشری را تدوین می‌کرد. این کمیسیون در نشست‌های سالانه‌اش توجه عموم را به موضوعات حقوق بشری و موارد نقض آن در جهان جلب می‌نمود و مجمعی برای توسعه و ایجاد سیاست‌های حقوق بشری سازمان ملل بود. این کمیسیون چارچوبی منحصر به فرد و مستقل با راهکارهایی کارشناسانه و مخصوص به خود داشت تا از طریق آن بر پایبندی کشورها به حقوق بشر نظارت کند، اما ظرفیت و قابلیت آن برای انجام وظایفش مورد سؤال قرار گرفته بود.

۲. شورای حقوق بشر و جمهوری اسلامی ایران

تعامل جمهوری اسلامی ایران با شورای حقوق بشر از زمان تشکیل این شورا در مجمع عمومی سازمان ملل در ۱۵ مارس ۲۰۰۶، شروع می‌شود.

جمهوری اسلامی ایران یکی از کشورهای بود که در جلسات و نحوه تشکیل شورا حضور داشت و در اجلاس سران در سال ۲۰۰۵، برای ایجاد شورای حقوق بشر به اجماع جهانی پیوست. با این حال ایران که در روز رأی گیری برای تشکیل شورای حقوق بشر در مجمع عمومی سازمان ملل حضور داشت به آن رأی ممتنع داد. (امیدی و دیگران، ۱۳۹۵: ۵۸۳)

دیدگاه و نظارت جمهوری اسلامی ایران نسبت به شورای حقوق بشر که اکنون نماد پیشرفت و جهان‌شمولی حقوق بشر می‌باشد در بررسی جایگاه جهان‌شمولی حقوق بشر در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران اهمیت خاصی دارد. جمهوری اسلامی ایران در راستای تعامل با مکانیزم‌های حقوق بشری ملل متحد همکاری‌های مستمر با دفتر کمیسر عالی حقوق بشر داشته است. علاوه بر همکاری با دفتر کمیسر عالی جمهوری اسلامی ایران در نشست‌های حقوق بشری سازمان ملل متحد از جمله کمیته سوم مجمع عمومی، شورای حقوق بشر و کمیسیون مقام زن مشارکت فعال داشته و با آنها تعامل مستمر دارد. (غریب‌آبادی، ۱۳۹۵: ۳۰۸)

باید پذیرفت که شورای حقوق بشر مانند هر نهاد میان دولتی دیگری، برآیند دو مؤلفه «قدرت» و «هنجارها» در صحنه بین‌المللی است، بنابراین نمی‌توان در مورد چنین شورایی فارغ از واقعیت قدرت و به صورتی صرفاً آرمان‌گرایانه داوری کرد. جمهوری اسلامی ایران با شورای حقوق بشر می‌تواند هم از زاویه فرصت و هم از زاویه تهدید مواجه شود. این هنر دست‌اندرکاران دستگاه سیاست خارجی است که از ظرفیت شورای تازه تأسیس حقوق بشر به عنوان فرصتی برای تأمین و ارتقاء منافع ملی کشورمان استفاده نماید. حضور

جدی و برنامه‌مند ایران در جلسات شورا چه به صورت رسمی و چه از طریق سازمان‌های غیردولتی و تلاش برای عضویت در شورا در شرایط فعلی این نهاد می‌تواند بسیار مفید و مثمر ثمر باشد و فرصت‌های مهمی را در اختیار دیپلماسی کشورمان به طور عام و خاص قرار دهد. منافع استراتژیک جمهوری اسلامی ایران اقتضاء می‌کند در راستای پاسخگویی به رخدادهای محیط بین‌المللی از جمله شورای حقوق بشر به صورت نظام‌دار با چالش‌های تئوریک و عملی درون خود در زمینه حقوق بشر درگیر شود و با بازنگری و اصلاح قوانین و رویه‌های مغایر حقوق بشر در چارچوب قواعد اسلامی پاسخ‌های مناسب برای مشکلات موجود ارائه دهد. به همین ترتیب در صحنه سیاست خارجی نیز به موضوع حقوق بشر بین‌المللی، نه صرفاً نگاه تهدیدمحور، بلکه نگاهی تعادلی داشته باشد و به طور شفاف مؤلفه‌های حقوق بشر را به نحو شایسته وارد عرصه سیاست خارجی خود نماید. از همه مهم‌تر اینکه تصویر روشنی از سیاست‌های کلی نظام در زمینه حقوق بشر در قالب یک سند ملی طراحی و ارائه گردد تا دستگاه دیپلماسی کشور بتواند خط‌مشی‌ها و تاکتیک‌های خود را در قبال نهادهایی چون شورای حقوق بشر به طور دقیق‌تر تنظیم و اجرایی نماید.

جمهوری اسلامی ایران و تمدن اسلامی - ایرانی اکنون گفته‌های تازه‌ای در زمینه حقوق خانواده، حقوق زنان، حقوق کودک، حق پیشرفت و محیط زیست دارند و باید بر بازبینی محتوایی این گونه موازین حقوق بشری تأکید داشته باشند. محتوایی که فقط منافع مغرب زمین را در خود جای ندهد و همه فرهنگ‌ها و تمدن‌های جهان را شامل گردد. جمهوری اسلامی ایران همچون

سایر کشورها علاقمند به فعالیت در چارچوب نهاد جدید حقوق بشری بر پایه حفظ و حراست از موازین اساسی حقوق بشر در جهان می‌باشد. بر این اساس تبیین موضوع مربوط به تعهدات ایران در زمینه حقوق بشر و رعایت ارزش‌ها و آموزه‌های اسلامی، مهم‌ترین دغدغه جمهوری اسلامی بوده است. هرچند به لحاظ سیاسی کاری گاه و بیگاه سازوکارهای نهادهای حقوق بشر همکاری متقابل ایران با این نهادها را با موانعی روبه‌رو ساخته است، اما جمهوری اسلامی ایران همواره آمادگی خود را برای داشتن مشارکتی فعال در این نهادها اعلام کرده است. جمهوری اسلامی ایران در قالب عضو جنبش عدم تعهد دیدگاه‌ها و نظارت خود را در خصوص شورای حقوق بشر از ابتدای طرح پیشنهاد ایجاد شورا ارائه نمود و در جلسات رایزنی‌های مربوط به تدوین قطعنامه تأسیس شورای حقوق بشر پیشنهادهای گوناگونی در زمینه مباحثی مانند: جایگاه، اهداف و وظایف، تعداد، ترکیب، عضویت اجلاس‌های دوره‌ای و ویژه آیین‌کار و شیوه‌های کاری شورای مزبور مطرح ساخت. به رغم همه این مسائل جمهوری اسلامی ایران به قطعنامه تأسیس شورا رأی ممتنع داد، اما این موجب نشد که ج.ا.ایران برای عضویت در شورا کاندیدا نشود. هرچند ایران نتوانست برای عضویت در شورا اکثریت لازم را در مجمع عمومی کسب نماید. (خرازی، ۱۳۸۶: ۷۹)

۳. وظایف و اختیارات شورای حقوق بشر

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد مسئول اصلی ارتقای احترام جهانی برای حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همه افراد شناخته می‌شود. شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد باید کلیه موارد نقض حقوق بشر در

کشورها را بررسی و اقدامات لازم را اتخاذ نماید. همچنین به منظور حرکت در کنار دولت‌ها برای کمک به ارتقای حقوق بشر به ارائه خدمات مشورتی و کمک‌های فنی مبادرت و در اجرای تعهدات حقوق بشری دولت‌ها آنها را یاری می‌نماید. علاوه بر آن وظیفه تهیه گزارش دوره‌ای از وضعیت حقوق بشری کشورها به عهده این نهاد گذارده شده و برای این منظور سازوکارهای متعددی در نظر گرفته شده است.

۴. اصول کاری، وظایف و اختیارات شورای حقوق بشر

شورای حقوق بشر از یک ویژگی و کارکردهایی برخوردار است که سبب تمایز آن از کمیسیون حقوق بشر می‌گردد. کمیسیون یکی از ارگان‌های تحت نظر اکوسوک بود، اما شورا یکی از ارگان‌های زیر نظر مجمع عمومی می‌باشد و هر پنج سال یک بار وضعیت آن مورد بازبینی قرار می‌گیرد و این نشان دهنده اهمیت بسیار بالای حقوق بشر در کنار توسعه و امنیت است که یکی از سه ستون اصلی سازمان را تشکیل می‌دهد. (محمدی، ۱۳۹۴: ۲۹)

شورای مذکور باید بر اساس اصول جهان‌شمولی، بی‌طرفی، عینی بودن، غیرگزینشی، گفتگو و همکاری سازنده بین‌المللی در راستای تقویت، ارتقاء و حمایت از تمامی ابعاد حقوق بشر اعم از مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هدایت شود. دو مورد از مهمترین مأموریت‌های شورای حقوق بشر مندرج در قطعنامه ۲۵۱/۶۰، مجمع عمومی به شرح زیر است:

۱. انجام بازبینی دوره‌ای جهانی بر اساس اطلاعات عینی و قابل اعتماد برای تحقق تعهدات حقوق بشری تمام کشورها و اصل جهان‌شمولی و مبتنی بر گفتگوی تعاملی با مشارکت کامل کشور مربوطه.

۲. مشارکت در زمینه پیشگیری از نقض حقوق بشر از طریق گفتگو، همکاری

و واکنش سریع در موارد اضطراری. (بزرگمهری و جان‌نثار ملکوتی، ۱۳۹۵: ۴)

البته یکی از اصول سازوکار در بررسی ادواری، بررسی برابری وضعیت حقوق بشری تمامی کشورها بر اساس تعهدات حقوق بشری آنها است. طبق پاراگراف ۱۴، سند نهادسازی شورا وضعیت حقوق بشر کلیه کشورها در یک دوره چهارساله مورد بررسی قرار خواهد گرفت. به طوری که مطابق با یک برنامه منظم دوره‌ای می‌توان تعهدات و پایبندی‌های حقوق بشری تمام کشورهای جهان را در هر چهار سال یک بار مورد بررسی و ارزیابی قرار داد.

(شریفی طرازکوهی، امیدزمانی، ۱۳۹۲: ۱۷)

۵. نقاط منفی شورای حقوق بشر

بر اساس قطعنامه تأسیسی، شورای حقوق بشر موظف به همکاری حقوق بشری با دولت‌ها، سازمان‌های منطقه‌ای، نهادهای ملی حقوق بشری و نهادهای مدنی است. به همین جهت برخلاف کمیسیون حقوق بشر که حجم عمده ارتباط‌ها و تماس‌هایش معطوف به دولت‌ها بود، شورای حقوق بشر علاوه بر دولت‌ها با نهادهای ملی حقوق بشری، سازمان‌های غیردولتی، آژانس‌های تخصصی و سایر نهادهای مدنی در ارتباط و تماس مستمر خواهد بود، امری که به معنای کاستن از نقش دولت‌ها و گستره حاکمیت آنها و ویژگی‌های بارز نظام بین‌الملل نوین به شمار می‌رود. هرچند کماکان این دولت‌ها هستند که بیشترین میزان مسئولیت و تأثیرگذاری بر وضعیت حقوق بشر را خواهند داشت. یکی دیگر از نکات منفی سند تأسیسی شورای حقوق بشر ایفای وضعیت حقوق بشر کشوری در کنار سیستم بررسی دوره‌ای جهانی است. بر این اساس

شورای حقوق بشر وظیفه ایجاد مأموریت‌های جدید و یا تمدید وضعیت‌های کشوری گذشته و یا توقف آنها را عهده‌دار است. نقض گسترده حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین و عدم همکاری لازم و مستمر با سیستم بررسی دوره‌ای جهانی می‌تواند به پیشنهاد صدور قطعنامه کشوری و متعاقباً تعیین گزارشگر ویژه کشوری منجر شود. یکی از تهدیدهای عمده شورای حقوق بشر در انزوا قرار دادن کشورهای هدف در فرایند تصمیم‌سازی بین‌المللی است که با هدف جلوگیری از مشارکت این گونه کشورها در راستای زمینه‌سازی برای اجرای تهدید استراتژیک صورت می‌پذیرد و از طریق اقداماتی همچون، معیارگذاری برای عضویت در شورای حقوق بشر و پیش‌بینی تعلیق عضویت کشورهای عضو شورای مذکور پدید خواهد آمد. (رستمی، ۱۳۸۵)

امروزه دیگر بر کسی پوشیده نیست که حقوق بشر غربی و مباحث مرتبط با آن، عمدتاً به عنوان ابزاری برای بسط و توسعه غرب در سراسر جهان به ویژه در غرب آسیا مورد استفاده قرار می‌گیرند. به لحاظ مبنایی، آنچه بیش از همه نگاه غرب را به حقوق انسانی دگرگون نموده، منافع بلند مدت و کوتاه مدت کشورهای مذکور در منطقه و جهان است. به گونه‌ای که رژیم‌های کودک‌کش منطقه به دلیل هم ردیف بودن در مدار منافع آمریکا و غرب از مصونیت و حمایت بین‌المللی منطقه‌ای برخوردار هستند، اما دولت‌های مستقل و مخالف هژمونی نظام سلطه با وجود کارنامه‌ای شفاف در این زمینه، در گروه ناقضان حقوق بشر قرار می‌گیرند. (کنعانی‌مقدم، ۱۳۹۵)

دولت‌های مدعی اجرای حقوق بشر از یک سو، دولت‌های در حال توسعه را ناقض حقوق بشر بدانند و از سوی دیگر، با دامن زدن به جنگ‌های داخلی

فصلنامه مطالعاتی مسانت از حقوق زنان

در منطقه‌ای مانند خاورمیانه زمینه نقض حقوق بشر را فراهم آورند. به هیچ وجه نمی‌توان انتظار بهبود اوضاع داشت و شاهد احقاق حقوق بشر بود. آنچه در جهان امروز شاهد آن هستیم، نشنیدن ندای وجدان بشری و نادیده انگاشتن احترام به حقوق بشر و کرامت انسانی است، اما هیچ چیز نباید بشریت را از تلاش برای احقاق حقوق بنیادین خود ناامید سازد. اسناد بین‌المللی حقوق بشر یک صدا دولت‌ها را به عنوان اهرم‌های اصلی رعایت حقوق بشر مکلف و متعهد به اتخاذ هرگونه اقدامی برای رعایت حقوق بشر و حقوق بنیادین شهروندان می‌داند. (شفیعی، ۱۳۹۵) به عنوان نمونه عربستان سعودی باز هم برای عضویت در شورای حقوق بشر سازمان ملل انتخاب شد. عربستان در حالی عضو شورای حقوق بشر سازمان ملل شده است که همین سازمان در خرداد ماه گذشته ائتلاف جنگی ضد یمن به رهبری عربستان را مسئول ۶۰ درصد از مرگ و میرها و صدماتی دانست که در سال ۲۰۱۵ به کودکان یمنی وارد شده و نام ریاض در فهرست سیاه ناقضان حقوق کودک ثبت شد. (هرچند سازمان ملل تنها چند روز بعد، نام ریاض را از فهرست سیاه خود حذف کرد و دلیل اقدام خود را تهدیدهای رژیم سعودی و متحدانش مبنی بر قطع کمک‌های مالی به برنامه‌های این سازمان عنوان کرد.)

سازمان ملل اول ژوئن ۲۰۱۶ اعلام کرد، حدود ۱۰ هزار کودک زیر پنج سال یمنی طی تنها یک سال (۲۰۱۵) جان خود را از دست داده‌اند و باز هم کمیته حقوق کودکان سازمان ملل متحد روز هفتم اکتبر (۱۳۹۵/۰۷/۱۶)، در اطلاعیه‌ای از دولت عربستان سعودی خواست تا به «تبعیض شدید» علیه دخترها خاتمه دهد و قوانینی را که سنگسار، قطع اندام‌ها، شلاق زدن و اعدام افراد زیر سن قانونی را مجاز می‌داند،

لغو کند. به علاوه همین کمیته ائتلاف به رهبری عربستان سعودی را متهم کرد که در جریان حملات هوایی جان کودکان را در معرض خطر قرار می دهد و همچنین از تحریم غذایی مناطق تحت تسلط شورشیان برای وادار کردن آنان به تسلیم استفاده می کند. به گفته کمیته حقوق کودکان سازمان ملل متحد، این روش امنیت غذایی و سلامت کودکان ساکن این مناطق را به مخاطره می اندازد و از نظر جامعه بین المللی محکوم است. اگر بخواهیم به موارد فوق الذکر، گزارش های تکان دهنده ای را که نهادها و گروه های حقوق بشری همچون سازمان دیده بان حقوق بشر و عفو بین الملل از موارد نقض حقوق بشر توسط عربستان منتشر می کنند اضافه کنیم، قصه طولانی خواهد شد که نقل آن حدیث مکرر در مکرر است. (شریفزاده، ۱۳۹۵)

عربستان به ویژه از سال ۲۰۱۱، تاکنون هرگونه تجمع عمومی از جمله تظاهرات مسالمت آمیز از سوی وزارت کشور ممنوع اعلام شده است. کسانی که این ممنوعیت را نادیده بگیرند به اتهام «تخریک مردم علیه مقامات» دستگیر، محاکمه و زندانی خواهند شد. وزارت دادگستری نیز در نوامبر ۲۰۱۶ اعلام کرد: «هرکسی که آشکارا از اقدامات نظامی عربستان سعودی در یمن انتقاد کند، دستگیر خواهد شد.» عربستان سعودی از هجده میثاق، کنوانسیون و پروتکل اصلی و پایه ای حقوق بشری صرفاً به هشت مورد آنها پیوسته است. کنوانسیون منع تبعیض علیه زنان، کنوانسیون حقوق کودک (هر دو با حق شرط کلی)، کنوانسیون منع تبعیض نژادی، کنوانسیون منع شکنجه، دو پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک و همچنین کنوانسیون حقوق افراد کم توان و پروتکل الحاقی آن از جمله معاهداتی اند که عربستان خود را به آنها متعهد کرده است که هیچ کدام از میثاق های سیاسی و مدنی یا اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را عربستان نپذیرفته است. (گلشن پزوه، ۱۳۹۵: ۱۰۳)

نتیجه گیری

شورای حقوق بشر در کنار ارائه توصیه‌هایی به کشورها به منظور ارتقاء و دفاع از حقوق بشر و تقاضا از مجمع عمومی جهت صدور توصیه‌هایی با هدف توسعه حقوق بین‌الملل در تمام زمینه‌های حقوق بشر در مواردی که نقض فاحش و سیستماتیک حقوق بشر از طرف کشور یا کشورهایی صورت گرفته باشد، اقدام به اتخاذ تصمیم در قالب توصیه به کشور مربوطه می‌نماید. همچنان که آمده تصمیمات شورای حقوق بشر به صورت توصیه صادر می‌شوند. اگرچه از نظر حقوقی توصیه دارای ماهیت الزام‌آور نبوده و طرفی که بر ضد آن چنین تصمیماتی اتخاذ شده می‌تواند آن را رعایت ننماید، ولی با توجه به ذیل بند ۳ قطعنامه ۲۵۱/۶۰ مجمع عمومی مورخ ۳ آوریل ۲۰۰۶ که به موجب آن «شورای می‌تواند سعی در هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیستم حقوق بشر سازمان ملل به نحوی که مسائل حقوق بشر به صورت سیستماتیک از جانب تمام ارگانیسم‌های سیستم مورد لحاظ قرار گیرد، نماید.» چنین استنباط می‌شود که در صورت نقض فاحش و سیستماتیک حقوق بشر از جانب هر کشوری و عدم توجه آن به توصیه‌های شورای حقوق بشر، شورا می‌تواند مستنداً به بند ۳ ماده ۱۱، منشور از طریق عمومی به طرح موضوع در شورای امنیت سازمان ملل بپردازد. شورای امنیت نیز پس از طرح موضوع می‌تواند در قالب فصل هفتم منشور به ارائه توصیه و نهایتاً به اتخاذ تصمیمات الزام‌آور بر ضد کشور مربوطه بپردازد.

متأسفانه سیاست دوگانه‌ای که به موجب اغراض سیاسی توسط برخی کشورهای خاص صورت گرفته موجب فاصله گرفتن فعالیت‌های شورای حقوق

بشر با آرمان‌های آن شده است تا جایی که شورا نتوانسته به غایت اصلی خود که حمایت از حقوق بشر است، برسد. آنچه که پیدا است، این است که دولت جمهوری اسلامی ایران مخالفتی با فعالیت و توسعه شورای مذکور ندارد، اما مواضع دوگانه شورای حقوق بشر در مواجهه با قضایای فلسطین، میانمار، عربستان و همچنین نگارش گزارش‌های جهت‌دار حقوق بشری علیه ایران را خلاف روح حقوق بشر می‌داند که باعث نگاه تردیدآمیز در بی‌طرف بودن شورای مذکور ایجاد می‌کند. فراموش نکنیم که اعضای شورای حقوق بشر باید از بالاترین استانداردهای پیرامون موضوعات حقوق بشری برخوردار باشند و سابقه مناسب در همکاری با شورا را داشته باشند. حال آنکه با نگاهی ساده به اعضای شورای حقوق بشر شاهد تضاد در این موضوع هستیم. فراموش نکنیم که مهم‌ترین ارگان اجرایی و نظارتی حقوق بشری سازمان ملل شورای حقوق بشر است و این شورا باید فاقد جناح‌بندی‌های سیاسی باشد.

پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. اخوان، منیره (۱۳۹۴) عملکرد اجلاس شورای حقوق بشر، ماهنامه الکترونیکی بانوی برتر، شماره ۳۸.
۲. امید، علی؛ پوربافرانی، حسن؛ پورعلی، ایمان (۱۳۹۵) مواجهه دو دیدگاه حقوقی: تحلیلی بر تعامل و تقابل جمهوری اسلامی ایران با شورای حقوق بشر سازمان ملل، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۶، شماره ۳.
۳. بزرگمهری، مجید؛ جان نثار ملکوتی، حمید (۱۳۹۵) عملکرد شورای حقوق بشر سازمان ملل نسبت به اسرائیل، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال نوزدهم، شماره اول.
۴. بیگزاده، ابراهیم (۱۳۹۴) حقوق سازمان‌های بین‌المللی، مجمع علمی و فرهنگی مجد، چاپ چهارم.
۵. خرازی، فردین (۱۳۸۶) شورای حقوق بشر و راهبرد جمهوری اسلامی ایران، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک.
۶. خرازی، فردین (۱۳۸۶) دیدگاه‌هایی در زمینه عملکرد شورای تازه تأسیس شورای حقوق بشر، پژوهشنامه حقوق بشر، شماره ۱.
۷. رستمی، فرزاد (۱۳۸۶) «شورای حقوق بشر و جمهوری اسلامی ایران»، پژوهشنامه حقوق بشر، سال اول، شماره ۲.
۸. سلیمانی، محمدمهدی (۱۳۸۹) شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد و چگونگی شکل‌گیری آن، ستاد حقوق بشر قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران.
۹. شریف‌زاده، مرجان (۱۳۹۵) نکاتی در مورد عضویت عربستان در شورای حقوق بشر سازمان ملل، خبرگزاری صدا و سیما، کد خبر ۱۳۶۹۱۳.
۱۰. شریفی طرازکوهی، حسین؛ امید زمانی، محسن (۱۳۹۲) افزایش احترام به

جایگاه حقوق بشر با مخابی به شورای حقوق بشر

حقوق بشر در پرتو مکانیسم بررسی ادواری جهانی، فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، دوره پنجم، شماره ۲.

۱۱. شفیعی، حنا (۱۳۹۵) برخورد کنوانسیون‌های حقوق بشری با ناقضان حقوق بشر، خبرگزاری جمهوری اسلامی.

۱۲. شیخی، محمدباقر (۱۳۸۹) نظری بر جایگاه حقوقی شورای حقوق بشر، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۰، شماره ۱.

۱۳. طاهری، علیرضا (۱۳۸۶) «مروری بر عملکرد شورای تازه تأسیس حقوق بشر سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۶» پژوهشنامه حقوق بشر، شماره ۱.

۱۴. غریب‌آبادی، کاظم (۱۳۹۵) حمایت و ارتقای حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، چاپ اول.

۱۵. قاری فاطمی، سیدمحمد (۱۳۹۰) حقوق بشر در جهان معاصر، دفتر یکم درآمدی بر مباحث نظری: مفاهیم، مبانی، قلمرو و منابع، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی، چاپ سوم.

۱۶. کنعانی‌مقدم، حسین (۱۳۹۵) کارنامه مدعیان حقوق بشر در منطقه، پایگاه اینترنتی پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس.

۱۷. گلشن‌پژوه، محمودرضا (۱۳۹۵) نگاهی به چالش‌های حقوق بشری در غرب آسیا، مجموعه مقالات اولین کنفرانس امنیتی تهران، نظم امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا، جلد اول.

۱۸. محمدی، فاطمه (۱۳۹۴) بررسی تعاملات جمهوری اسلامی ایران با شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد از ۱۳۸۴ تاکنون، دوفصلنامه حقوق بشر، دوره ۱۰، شماره ۱۹.

۱۹. مهرپرور، حسین (۱۳۸۸) سازوکارهای بین‌المللی و میزان بازدارندگی آنها در نقض حقوق بشر، فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، سال اول، شماره چهارم.

